

Keçmişdən bu günə

430 il əvvəl...

...Əl ilə neft quyusu qazılan Bakı həm də dünyada sənaye üsulu ilə qazılan neft quyusunun ilk ünvanıdır

Özü, şan-şöhrəti, səs-sorağı dünyanı dolaşan Bakı neftinin tarixi həmişə maraqlı və diqqətçəkən olub. Bakı öz nefti ilə xarici şirkətləri, iş adamlarını XIX əsrin ikinci yarısı, XX əsrin əvvəllərindən cəlb etmişdir. Bir çox xarici şirkət burada uğurlu fəaliyyət göstərmiş, neft hasilatı ilə məşğul olmuşdur.

Neftin tarixi vətəni Azərbaycanıdır

Məxəzlərdən məlum olur ki, hələ IX əsrdə ərəb tarixçisi Əhməd Əl-Bəlaruri, X əsrdə isə Əbu-İshaq İstəxri Abşerondakı iqtisadi həyatın qədimdən neftlə bağlı olduğu, Bakının neftli torpağı, Abşeronun ağ və qara nefti barədə geniş yazıblar. XVII əsr alman diplomatı və səyyahı Adam Olearinin, türk səyyahı Evliya Çələbinin, XIV əsr italyan səyyahı Marco Poloninin xatirələrində isə Bakı neftinin Yaxın Şərq ölkələrinə daşınması, o cümlədən İran, Orta Asiya, Türkiyə və Hindistana aparılması ilə bağlı məlumatlara rast gəlirik. XVI əsrin əvvəllərində tarixçi Əmin Əhməd ər-Razinin məlumatına görə, Bakı ətrafında 500-ə qədər neft çalası və quyular mövcud olmuş, onlardan ağ və qara neft hasil edilmişdir.

1729-cu ildə Rusiyanın İrandakı səfirliyinin əməkdaşı İoann Lerkx Bakıya gəlmiş, Abşerondakı neft yataqları haqqında ətraflı məlumat verərək burada əsrlər boyu "qara qızıl"ın hasil edildiyini, məişətdə və sənayedə yanaacaq kimi geniş istifadə olunduğunu təsdiqləmişdir.

Bakının neft mədənlərində quyular bir qayda olaraq əl ilə qazılmışdır. Balaxanıdakı neft quyularından birində aşkar edilmiş daş üzərindəki yazıda quyunun (35 m dərinliyində) hələ 1594-cü ildə usta Allahyar Məmməd Nuroğlu tərəfindən qazılıb istifadəyə verildiyi göstərilmişdir. Yazılanların dili ilə desək, Orta əsrlərdən bəri Azərbaycan neftin tarixi vətənidir.

Bu mövzuda söhbət düşəndə çoxlarımızı bir sual maraqlandırır: Görəsən Bakıda ilk neft quyusu nə vaxt qazılıb?

Tədqiqatçı-mütəxəssislərin fikrincə, kустar üsulla istismar edilən quyular bir yana, sənaye üsulu ilə dünyada ilk quyular da Bakıda qazılıb.

Bu ilkinliyin rəsmi təsdiqi dünyaya tanındılıb

Prezident İlham Əliyevin şəxsi təşəbbüsü ilə bu ilkinliyin təsdiqi Azərbaycan tarixçiləri və neftçi mütəxəssislər tərəfindən tədqiqata cəlb olunub. Əsl həqiqət Rusiya arxivlərində üzə çıxıb. Belə ki, Rusiya imperatorluğunun tərkibinə daxil olan Zaqafqaziya Vilayəti Baş İdarəsinin Şura üzvü, dövlət müşaviri Vasili Semyonovun bu vilayətin baş komandanı general Aleksandr Neydqarta yazdığı 1844-cü il 22 dekabr tarixli məktubunda o, Abşeron yarımadasındakı neft mədənlərini ətraflı təsvir etməklə, hasilatın artırılması üçün konkret texniki və təşkilati təkliflər verib. Təklifə müsbət rəy verildikdən, habelə maliyyə məsələləri həll olunduqdan sonra, daha dəqiq desək, 1846-cı ilin yanvarında Bakı neft və duz mədənlərinin direktoru, dağ mühəndisləri korpusunun podpolkovniki Nikolay Voskoboynikovun rəhbərliyi ilə Bibiheybət yatağında iki quyunun qazılmasına başlanılıb. Quyulardan biri 21 metr dərinlikdən neft verir və bununla da dünyada sənaye üsulu ilə neft hasilatının əsası qoyulur. Bu,

dünyada ilk neft quyusu hesab olunur, çünki ABŞ-də ticari neft hasilatı başlamazdan 13 il əvvəl qazılıb.

İllər ötdükcə Bakıda neft sənayesi inkişaf edir. Ölkəmizdə əsl neft bumu XIX əsrin sonu, XX əsrin əvvəllərinə təsadüf edir. Həmin dövrdə Rotşild və Nobel qardaşları, eləcə də Rusiya imperiyasının neft sənayeçiləri Bakı nefti sayəsində daha da zənginləşirlər. XIX əsrin sonunda neft və milyonlar səltənəti Bakıda neft sənayesində fəaliyyət göstərən 167 sahibkarın 49-u azərbaycanlı idi. O dövrdə neft sənayesinin inkişafında milli "neft milyonçuları"ndan Hacı Zeynalabdin Tağıyev, Ağa Musa Nağıyev, Murtuza Muxtarov, Şəmsi Əsədullayev, İsa bəy Hacinski, Mirzə Əsədullayev, Seyid Mirbabayev, Ağabala Quliyev və başqalarının mühüm xidmətləri olmuşdur. 1874-cü ildə Bakıda ilk səhmdar neft şirkəti - "Bakı neft cəmiyyəti" yaradılır. 1876-cı ildə Nobel qardaşları tərəfindən Bakıda neft hasilatı və emalı üzrə neft şirkəti fəaliyyətə başlayır. O vaxtlar Azərbaycanda bir sıra neft mədənləri, neft emalı zavodları, ilk dəfə Xəzər dənizində quraşdırılmış neftdaşıyan tanker,

barjlar, dəmir yolları, mehmanxanalar və s. Nobel qardaşlarına məxsus idi.

Tarixi həqiqətdir ki, Azərbaycan 1990-cı ildə müstəqilliyinə qovuşduqdan sonra, ön başlıcası isə Ulu Öndər Heydər Əliyev xalqın tələbi ilə respublikaya siyasi hakimiyyətə qayıtdıqdan sonra xalqımız təbii sərvətlərinin əsl sahibinə çevrildi. 1994-cü ildə ölkənin müstəqil inkişafının başlıca vasitəsi kimi Ulu Öndərin təşəbbüsü və rəhbərliyi altında Azərbaycanın yeni neft strategiyası işlənib hazırlandı.

Heydər Əliyevin qətiyyəti, siyasi uzaqgörənliyi sayəsində 1994-cü il sentyabrın 20-də Azərbaycan Dövlət Neft Şirkəti ilə xarici dövlətlərin neft şirkətləri qrupu (Azərbaycan Beynəlxalq Əməliyyat Şirkəti - ABƏŞ) arasında "Əsrin müqaviləsi" adını almış və 1994-2024-cü illəri əhatə edən Hasilatın Pay Bölgüsü Sazişi imzalandı. Bununla da Azərbaycan dövlətinin yeni neft strategiyası rəsmiləşdirildi.

Ulu Öndər Heydər Əliyev böyük diplomatik səylər hesabına sözügedən layihənin siyasi baxımdan alternativsiz olduğunu beynəlxalq miqyasda tam sübuta yetirdi və müvafiq sazişin imzalanmasına

nail oldu. Bununla da müstəqil respublikamızın davamlı inkişafı və yüksəlişi üçün daha bir möhkəm bünövrənin əsası qoyuldu.

178 illik şanlı tarixin abidəsi

İyirmi ildən çoxdur bu uğurlu siyasət Azərbaycan Prezidenti İlham Əliyev tərəfindən yüksələn xətt üzrə davam etdirilir. Bunun şərhə ehtiyacı olmadığından qeyd etmək istəyirik ki, Bakıda 178 il bundan əvvəl sənaye üsulu ilə qazılan ilk neft quyusunun tapılıb üzə çıxması da, dünyaya tanındılması da, haqqında yazdığımız bu tarixin heykəllə əbədiləşdirilməsi də cənab İlham Əliyevin şəxsi təşəbbüsünün nəticəsidir.

Xatırladaq ki, ölkə rəhbərinin şəxsi təşəbbüsü ilə dünyada sənaye üsulu ilə qazılan ilk quyunun Bakıda, Bibiheybət qəsəbəsində olması beynəlxalq səviyyədə təsdiqini tapdıqdan sonra bu tarixi quyular dövlət başçısının sərəncamı ilə bərpa edilmiş və 2017-ci ilin aprelində ictimai baxış üçün açılmışdır. Abidənin ətrafı abadlaşdırılmış, ərazidə səliqə-sahman yaradılmışdır. Burada XIX əsrdə "Nobel qardaşları neft hasilatı şirkəti"ne məxsus

neft və neft məhsullarının daşınması üçün ağcaqayın ağacından hazırlanmış faner borunun bir hissəsi, həmçinin həmin şirkətin sifarişinə əsasən Bakıya gətirilmiş quyuyuüstü avadanlıqlar da əyani nümayiş olunur. Məxsusi olaraq quraşdırılmış interaktiv köşk vasitəsilə Azərbaycanın neft tarixi, o cümlədən sənaye üsulu ilə qazılmış ilk quyular ətrafı məlumat almaq mümkündür. İnteraktiv köşke eyni zamanda Ulu Öndər Heydər Əliyevin və dövlət başçısı İlham Əliyevin həyata keçirdikləri neft strategiyası haqqında məlumat, Azərbaycanın neft sənayesi ilə bağlı tarixi foto və videolar da yerləşdirilib.

Yeddi il bundan öncə, 2017-ci il aprel 26-da Prezident İlham Əliyev Bibiheybət mədəninin ərazisində dünyada sənaye üsulu ilə qazılmış ilk quyunun bərpadan sonrakı vəziyyəti ilə tanış olarkən bu tarixi ilkinlik münasibəti ilə Azərbaycan neftçilərini və ictimaiyyət nümayəndələrini təbrik etmişdir.

Quyunun bərpadan sonrakı vəziyyəti ilə tanış olarkən, neftçilərlə söhbət zamanı dövlət başçısı demişdir: "Biz görək bunu dünyada yaxşı təbliğ edək. Çünki mən dəfələrlə demişəm ki, sənaye üsulu ilə ilk neft Azərbaycanda çıxarılıb, ancaq onun yeri dəqiq bilinmirdi. Ona görə mən tapşırıq verdim ki, o yer müəyyən olunsun. Əlbəttə ki, biz bildik ki, Bibiheybət ərazisində olubdur, ancaq indi onun yeri də dəqiqləşdi və gözəl bir abidə yaradıldı. Hesab edirəm ki, bu həm neftçilər, həm də ölkəmizə gələn turistlər üçün çox gözəl hadisədir".

Dünyada sənaye üsulu ilə ilk neft quyusunun Bakıda qazılması artıq tarixdir. Bu tarixin əbədiləşdirilməsi özü də bir əlamətdar hadisədir. Bu ilkinlik xalqımızın firavanlıq rəmzinə çevrilən Bakı neftinə, neftçi əməyinə verilən dəyərdir və bu həqiqəti dünyaya tanımaq bizi çox qürurlandırır. Dünyanın müxtəlif ölkələrindən Bakıya gələn rəsmi dövlət adamlarının, gəzintidə, istirahətdə olan qonaqların, turistlərin günün müxtəlif vaxtlarında bu abidəni ziyarət etmələri, abidə önündə şəkil çəkdirmələri, tarixi həqiqətin əyani şəkilə bütün dünyaya nümayiş etdirilməsi əlbəttə ki, məmnunluq doğurur.

Rəhman SALMANLI,
İlham BABAYEV (foto),
"Azərbaycan"